

1

ПАСАЖИРИ БЕЗ КВИТКІВ

Бегемотів<sup>1</sup> посадили в трюм, а з ними й носорогів, гіпопотамів і слонів. Використовувати їх як баласт було розумним рішенням — але запах можете уявити. А приборати за ними не було кому. Чоловіки не встигали, і так перевантажені графіком годівлі, а їхні жінки, які під хвилями смороду з усіх усюд, певне, тхнули так само жадливо, як і ми, були занадто ніжні для такої справи. Так що коли вже хтось мав чистити стійла — то тільки ми. Кожні кілька місяців підіймали важку ляду задньої палуби і впускали птахів-чистильників. Ну й запах треба було випустити (крутити лебідку охочих ніколи забагато не бувало); потім шість-вісім найменш перебірливих птахів обережно з хвилину кружляли навколо ляди і тільки тоді спускалися в неї. Не пригадаю, як вони зветься — та й нема вже тієї пари, — але ви розумієте, яких я маю на увазі. Ви ж бачили, як гіпопотам лежить із відкритою пащею, а там бігає і колупається пташка — як шалений зубний гігієніст? А тепер уявіть те саме, тільки масштабніше й брудніше. Я б себе бридливим не назвав — але в мене ця сцена в трюмі викликала дрож: серед каналізації стоїть шерех монстрів, які мружаться від світла, — і їм роблять манікюр...

На Ковчезі панувала сувора дисципліна — із цього варто почати. То не було схоже на оцю дитячу версію з мальованого дерева, якою ви, мабуть, гралися в дитинстві: веселі звірята попарно визирають через поруччя з чистих і затиш-

---

<sup>1</sup> Ідеться не про гіпопотамів, а про велетенських істот, згаданих у Біблії, зокрема в книзі Йова (40:15—23, тут і далі Святе Письмо в перекладі І. Хоменка), де Бог говорить: «Ось бегемот, що Я створив. Він їсть траву, як віл. Глянь, що за сила в його крижах, що за потуга в його черева м'язах! Махне хвостом, неначе кедром, жили його бедер переплелися. Кості його, неначе мідні труби, члени його, немов залізні пруті. Він — Божих діл початок, він створений тираном над товаришами. Гори дають йому поживу, там граються усі звірі дикі. Під лотосами він собі лягає, сховавшись в очереті та болоті. Лотоси вкривають його тінню, навкрузи нього водяні верби. Йому байдуже, як ріка бушує, він не боїться навіть, коли Йордан по рот сягає». (*Тут і далі прим. перекл.*)

них відсіків. Не уявляйте собі такий середземноморський круїз, де сонно грають у рулетку і приходять вечеряти в парадному вбранні, — на Ковчезі тільки пінгвіни ходили у фраках. Не забувайте: то була небезпечна подорож — навіть при тому, що деякі правила були заздалегідь обумовлені. Не забувайте й що на борту в нас було ціле царство тварин: ви б тримали гепарда на відстані стрибка від антилопи? Неунікним був певний рівень безпеки, тож ми погодилися на подвійні засуви, перевірки в стійлах, комендантську годину вночі. Але, на жаль, були і покарання, і карцер. Хтось нагорі став одержимий збиранням інформації, а деякі з пасажирів погодилися стати донощиками. Мені прикро розповідати вам, що ябедництво інколи було аж надто поширене. Ковчег наш не був заповідником — бувало, що він нагадував скоріше плавучу в'язницю.

Ну, я розумію, що побутують різні версії. У вашого виду є свій міф, багаторазово повторюваний, який і далі заворожує серце кожного скептика; у тварин натомість ходить багато своїх зворушливих міфів. Але ж вони не стануть розгойдувати човна, правильно? Адже тепер їх сприймають як героїв, це честь, тепер кожен їхній нащадок гордо відлічує свій рід просто від Ковчєга. Їх було обрано, вони все витримали й вижили: для них нормально трохи прикрасити негарні епізоди, добре дещо забути. Проте я таких моральних обмежень не маю. Мене ніхто не обирав. Власне, як і деякі інші види, нас, скажемо прямо, забракували. Я переховувався на судні; я теж вижив; я не був спійманий (а сісти на Ковчєг було не легше, аніж висісти); і я успішно існую донині. Я дещо відокремлений від решти тваринної спільноти, яка й сьогодні інколи влаштовує ностальгійні зустрічі в пам'ять про ті події: навіть існує «Клуб моряків» для видів, які ніколи не потерпали від морської хвороби. Коли я згадую Плавання, то не відчуваю за собою

жодного обов'язку; вдячність не замилує мені очей. Моїм словам можете вповні довіряти.

Ви вже, мабуть, здогадалися, що Ковчег — це не одне-єдине судно? Так ми назвали всю флотилію (ну хіба ж можна вмістити все царство тварин у простір завдовжки якихось триста ліктів?). Дощ ішов сорок днів і сорок ночей? Ну звичайно ні — інакше то було б типове англійське літо. Ні, дощі йшли приблизно півтора року, наскільки я пам'ятаю. Вода стояла на землі сто п'ятдесят днів? А чотири роки не хочете? Ну і так далі... У вашого виду завжди були невиліковні проблеми з датами. На мою думку, це все від вашого химерного захоплення числами, кратними семи.

Спочатку Ковчег складався з восьми суден: галеон Ноя, який тягнув за собою судно з припасами, далі чотири менші кораблі, капітанами на яких були сини Ноя, а позаду — на безпечній відстані (адже вся родина мала забобонний страх перед хворобами) — корабель-шпиталь. Восьмий корабель короткий час був загадкою — швидкий невеликий шлюп, з вигадливими оздобами із сандалу на кормі; він запопадливо тримався близько до ковчегу Хама. Опинившись із підвітряного боку від нього, можна було почути дивні аромати; іноді вночі, коли буря стихала, звідти долинали весела музика й регіт — нас ці звуки дивували, адже нам видавалося, що дружини всіх Ноевих синів безпечно сидять у каютах на кораблях при чоловіках. Але це запахне, смішливе судно не було надто міцним: його потопив раптовий шквал, і кілька тижнів по тому Хам ходив понурий.

Наступним пропав корабель із запасами — у тиху ніч, коли на небі не було видно зірок, а сторожа задрімала. Уранці за Ноевим кораблем уже тягнувся тільки шмат товстого каната, погризений якоюсь істотою з гострими зубами й умінням міцно вчепитися в мокру мотузку. По цій події винних було суворо покарано — ще б пак, то,

певне, був перший випадок, коли якийсь вид утік із корабля. Незабаром ми втратили й шпиталь. Подейкували, що ці дві події якось пов'язані, що дружина Хама — особа не надто спокійна — вирішила помститися тваринам. Навпевне, весь її запас вишиваних простирадл пішов на дно разом з іншими запасами. Але доведено це не було.

А найгіршою була втрата Вараді. Хама з Симом і третього, на літеру «Я», ви знаєте, а Вараді ж ні, правда? Він був наймолодшим і найсильнішим із Ноевих синів — звичайно, це не додавало йому загальної любові в сімействі. Мав він і почуття гумору — чи принаймні багато сміявся: у вашого виду зазвичай це головний вияв того. Так, Вараді завжди був веселий. Можна було часто побачити, як він походжає по шканцях із папугами на плечах, лагідно поляскує по крупах чотириногих, а ті весело ревуть у відповідь; та й казали, що на його ковчезі панувала значно менша тиранія, ніж на решті. Але сталося те, що сталося: одного ранку ми прокинулися й побачили, що корабель Вараді зник з виднокраю — а з ним і п'ята частина тваринного царства. Вам би, певне, сподобався симург зі срібною головою і павичим хвостом, тільки от птах, який гніздився на Дереві Пізнання, був захищений від хвиль не краще, аніж смугаста полівка. Старші брати Вараді пояснювали це тим, що той погано керував кораблем; казали, що Вараді забагато часу приділяв братанню з тваринами, навіть натякали, що це Бог насправді його покарав за якийсь загадковий переступ, вчинений у дитинстві — у вісімдесят п'ять років. Але хоч що насправді стояло за зникненням Вараді, для вашого виду то була тяжка втрата. Його гени стали б вам у великій пригоді.

Наскільки відомо нам, уся ця історія з Плаванням почалася, коли всім було сказано з'явитися в певному місці в певний час. Тоді ми вперше почули про ці плани. Яка

політика за ними стояла — ми не знали. Гнів Бога на власне творіння був новиною для нас — він захопив нас зненацька. Ну вже на нас ніякої вини не було (ви ж не вірите в цю історію зі змієм, правда? То був просто наклеп Адама, звичайна антипропаганда), але наслідки виявилися все одно тяжкими: кожен вид мав бути стертий з лиця землі, крім одної здатної до розмноження пари, — і та пара мала перебути морське ув'язнення під орудою старого питушого негідника, якому пішло вже сьоме століття.

Отже, новина пішла між звірів — але, що характерно, ніхто нам не сказав правди. Ви ж не гадаєте, що поблизу палацу Ноя (він же не був бідняком!) жили підхожі екземпляри всіх видів Землі? Ну що ви, я благаю. Ні, всім було дано наказ поширити новину та обрати з-поміж себе найкращу пару, котра й мала з'явитися до палацу. А оскільки загальної паніки ніхто не бажав, то новина звучала так: оголошується конкурс пар, щось ніби змагання в красі, розумі, вірності до гробу тощо — і майбутнім конкурсантам було сказано з'явитися до брами Ноевого палацу протягом певного місяця. Почати з того, що не всі істоти були охочими до конкурсів, так що прийшли найбільш пролазливі. Деякі тварини, яким бракувало кебети прочитати між рядків, розважили, що розкішний морський круїз на двох (усе включено) їм не надто й треба, дякуємо красенько. Та й Ной зі своїми не надто зважав, що деякі види певний час року перебувають у сплячці, не кажучи про більш очевидну річ: деякі істоти пересуваються повільніше за інших. Ось, наприклад, жив тоді дуже спокійний, безтурботний лінивець — дивовижної витонченості створіння, я готовий засвідчити особисто — який і з дерева навіть злізти не встиг, як його накрила хвиля Божого гніву. І як ви б це назвали: невже природним добором?! Та це непрофесіоналізм!

Та й організовано все було, по правді, через пень-колоду. Ной із будівництвом ковчегів відставав (майстри помітили, що для них на борту особливих місць не передбачено, і це погано позначилося на процесі); отже, тварин добирали не надто уважно. Скидалося на те, що все робилося так: прийшла перша-ліпша нормального вигляду пара — кивнули, впустили. На родовитість ніхто ані найменшої уваги не звертав! Ну і, звісно, хоча *оголошувалося*, буцімто беруть по одній парі кожного виду, але коли дійшло до діла... декого просто НЕ ХОТІЛИ БАЧИТИ НА БОРТУ. Наприклад, нас — тому ми й пробралися на Ковчег таємно. Ну й доволі багатьом тваринам, котрі мали законні підстави вважатися окремим видом, було відмовлено: мовляв, ні, пара таких у нас уже є. Ну і що, що у вас більше смужок на хвості чи грива на хребті пухнаста росте, — *такі* в нас уже є. Вибачте.

Були прекрасні створіння, які прийшли без пари, — і їх не пустили. Були сім'ї, які відмовилися залишати дітей і воліли загинути разом; були медогляди, часто брутальні; і всю ніч навколо Ноевого будівництва стояв плач недопущених. Можете уявити собі атмосферу, коли стало відомо, для чого, власне, провадилося оце загадкове змагання. Деякі благородніші види просто розвернулися й пішли назад, до лісу, не згодні виживати за принизливих умов, які їм пропонували Бог і Ной, ладні краще загинути у хвилих. Про риб звучало багато грубих і заздрісних слів, амфібії виразно пишалися, птахи вчилися якомога довше триматися в польоті. Деяких мавп бачили за спробами збудувати якісь свої грубі плоти. Одного тижня в Таборі Обраних стався масштабний випадок харчового отруєння — від чого з менш стійкими видами довелося починати все спочатку.

Іноді Ной і його сини впадали в якусь істерику. Це не поєднується з вашими відомостями? Вам весь час навію-

вали, що Ной був мудрецем, праведним і богобоязним, а я тут описав вам його як істеричного пияка і взагалі мало-симпатичну особу? Ці два погляди не такі вже й непоєднані. Висловлюся так: Ной був нехороший чоловік — але *бачили б ви всіх решту!* Для нас не було великим дивом, що Бог вирішив почати з чистого аркуша; тільки от геть не розумію, чого він вирішив зберегти бодай кого-небудь із цього виду, який вдався не надто схожим на свого творця.

Іноді Ной був просто на межі. Будівництво затримувалося, будівельників треба було шмагати, навколо отаборилися сотні нажаханих тварин, а коли мають початися дощі, не знав ніхто. Бог йому навіть дати не назвав. Щоранку ми дивилися на хмари: чи дощ прийде, як завжди, із західним вітром, чи Бог пошле свою зливу з якогось іншого, більш рідкісного боку? Хмари купчилися, і разом з ними назривав бунт. Деякі з недопущених хотіли захопити Ковчег і врятуватися, інші хотіли взагалі його знищити. Більш метиковані тварини схилилися до того, щоб запровадити інші принципи добору, засновані на розмірах і користі, а не просто на кількості — але Ной зверхньо відмовився їх слухати. Він був чоловік із власними теоріями і чужих не хотів.

Коли флотилія була майже завершена, її доводилося стерегти цілодобово. Спроб таємно пробратися на борт було безліч. Яюсь виявили, що один з будівничих намагався вирубати для себе криївку в нижчих ярусах судна-складу. Від деяких картин сльози наверталися: молодий лось висить на поруччі ковчега Сима, птахи кидаються на захисну сітку, натягнуту навколо судна, — і так далі... Незаконних пасажирів, якщо виявляли, страчували на місці — але ці видовища все одно не спиняли відчайдушних. З гордістю повідаю вам, наш вид потрапив на борт без хабарів і насильства — просто ми були не такі помітні, як той лось. Як нам вдалося? Наші батьки були істоти далеко-



глядні. Коли Ной із синами грубо обшукували тварин, що підіймалися по трапу, засовуючи свої шорсткі руки під особливо густу шерсть і проводячи найдавніші й найменш гігієнічні обстеження простати, ми вже були поза їхнім полем зору на борту. Один тесля заніс нас на ковчег, сам про те не знаючи.

Два дні вітер віяв одночасно з усіх боків, потім пішов дощ. Потоки води ринули з неба, аби змити з лиця землі все порочне. Краплі завбільшки з голубине яйце розліталися на палубі. Обрані представники кожного виду були переведені з Табору Обраних на свої місця на відповідних ковчезах — на вигляд це скидалося на якесь примусове масове весілля. Після того люки було задрено, і ми стали звикати до темряви, тісноти й смороду. Та спочатку це нам було доволі байдуже — так ми тішилися, що живі. Дощ лив і лив, час від часу переходячи в град, який торохтів по дошках. Іноді знадвору до нас долинав гуркіт грому, іноді — ячання покинутих тварин. Згодом крики майже стихли: ми зрозуміли, що вода підіймається.

Урешті настав той довгоочікуваний день. Спочатку ми гадали, що це останні з товстошкірих — чи то намагаються прорватися на Ковчег, чи перекинути його. Але ні: це судно загойдалося на хвилях і почало підійматися з підпор. Якщо мене спитати — то в Плаванні це був момент загального піднесення: відчуття братерства між пасажирами і вдячності до людей лилося рікою, як вино на Ноевому столі. А потім... та, мабуть, тварини просто наївно довірилися Ноеві і Богу.

Навіть до того, як вода піднялась, уже з'явилися підстави для занепокоєння. Я розумію, що ваш вид дивиться на наш світ зверхньо, вважає його сповненим канібалізму та обману (хоча, мабуть, визнаєте, що цим він радше подібний до світу людей, аніж відмінний). Але серед нас

завжди панувало почуття рівності. Ну так, звісно, ми їмо одне одного, і так далі: слабші види добре знають, що буде, якщо перейти дорогу більшій і голодній істоті. Але ми визнаємо це за звичайний стан справ. Те, що одна тварина може вбити іншу, не робить її вищою — тільки небезпечнішою. Мабуть, вам це складно усвідомити, але серед нас панує взаємоповага. Їсти когось не означає його зневажати, а бути з'їденим не є для жертви — і її родичів — підставою особливо захоплюватися хижаком.

Ной — чи то Бог Ноя — усе це змінив. Якщо у вас було Гріхопадіння, то було воно і в нас. Тільки нас на це штовхнули. Спершу ми це помітили, коли формувався Табір Обраних. Казали, що, мовляв, усіх по парі — це було правдою (і, як ви розумієте, мало під собою розумні підстави); але це була не вся правда. У Таборі ми почали помічати, що кількість деяких істот парою не обмежувалася — їх було сім (знов-таки, ця одержимість сімками). Спочатку ми подумали, що додаткові п'ять — такі собі дублери на випадок хвороби когось із основної пари. Але тут і почало доходити до нашого розуміння: Ной — чи то Бог Ноя — ділив створінь на дві групи: чисті й нечисті. Чистих істот брали на Ковчег по сім, а нечистих — по двоє.

Як ви розумієте, багато хто був глибоко ображений дискримінацією у ставленні Бога до тварин. Справді, спочатку й чистим істотам було за це незручно; вони розуміли, що нічим особливим не заслуговують на таку честь. Тільки от «чистота», як вони невдовзі зрозуміли, виявилася не зовсім щастям. «Чистота» означала придатність у їжу. Сім тварин ішли на борт — але життя п'ятьох із них закінчувалося на камбузі. Тож честь їм була зроблена вельми специфічна. Але принаймні це означало найвигідніші місця до моменту ритуального забиття.